

Folkesundheden i et historisk og nutidigt perspektiv

31. marts 2022

1

Henrik Vardinghus-Nielsen

Associate professor, Ph.d. | Folkesundhedsvidenskab

Institut for Medicin og Sundhedsteknologi | Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

Faggruppen Folkesundhed og Epidemiologi

Email: hvn@hst.aau.dk | Tlf.: (+45) 21198676

Aalborg Universitet | Niels Jernes Vej 14, room 3-216 | 9220 Aalborg Øst

Henrik Vardinghus-Nielsen

Program

- Hvad er folkesundhedsvidenskab?
- To illustrative historiske eksempler
- Hvad er sundhedsfremme og forebyggelse?
- Aktuelt folkesundheds forskningsprojekt – Vores Sunde Hverdag.

Folkesundhedsvidenskab

- ▶ **Folkesundhedsvidenskab handler om befolkningens sundhed, og hvordan man kan forebygge sygdom og øge trivsel.**
- ▶ Folkesundhedsvidenskaben beskæftiger sig med analyser af befolkningens sundhedstilstand, forebyggelse og sundhedsfremme samt social- og sundhedsvæsenets opbygning og funktioner.
- ▶ Forhold omkring sundhed og sygdom analyseres med udgangspunkt i befolkningens og befolkningsgruppers levevilkår frem for at tage udgangspunkt i det enkelte menneske.
- ▶ I og med at folkesundhedsvidenskaben beskæftiger sig med samfundsforhold, men samtidig omhandler sundhed, befinder den sig i et krydsfelt mellem samfundsvidenskab og sundhedsvidenskab, ligesom den kan involvere andre fagtraditioner som humaniora og økonomi.

Kopper

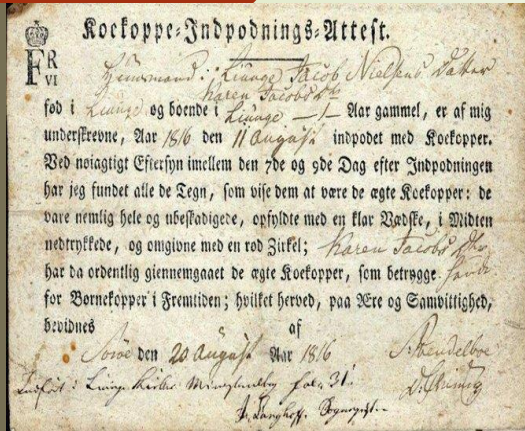

- Den britiske læge Edward Jenner publicerede i 1798 sine vaccinationsforsøg:
 - Han havde bemærket, at malkepiger under malkningen af køer med sygdommen kokopper ikke blev syge.
 - Han indpodede derfor mennesker med sårsekret fra kokopper og udsatte dem derefter for smitte med kopper, uden at forsøgspersonerne dog blev syge.
- I Danmark blev koppevaccination lovbefalet i 1810.

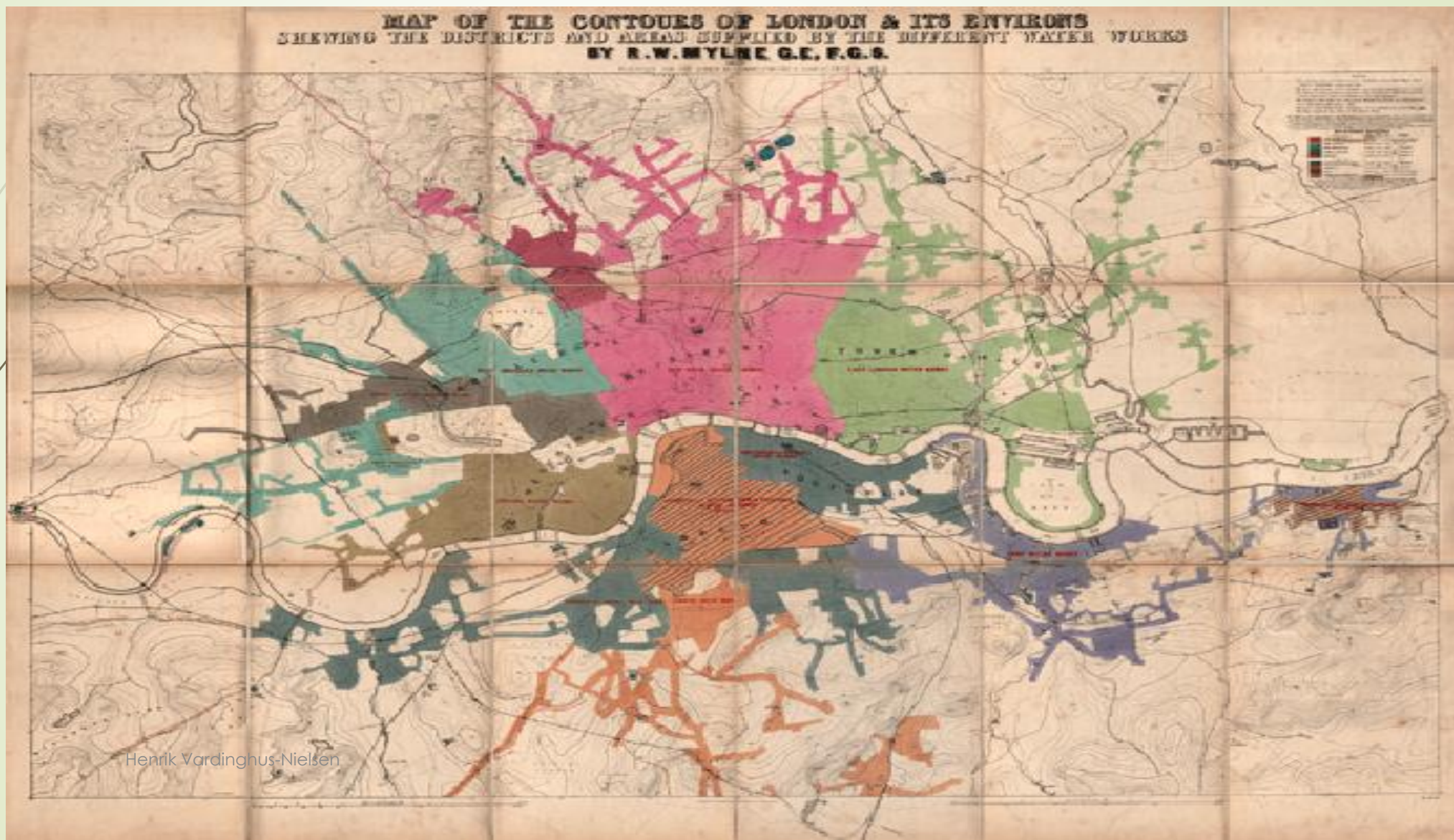
Henrik Vardinghus-Nielsen

Kopper

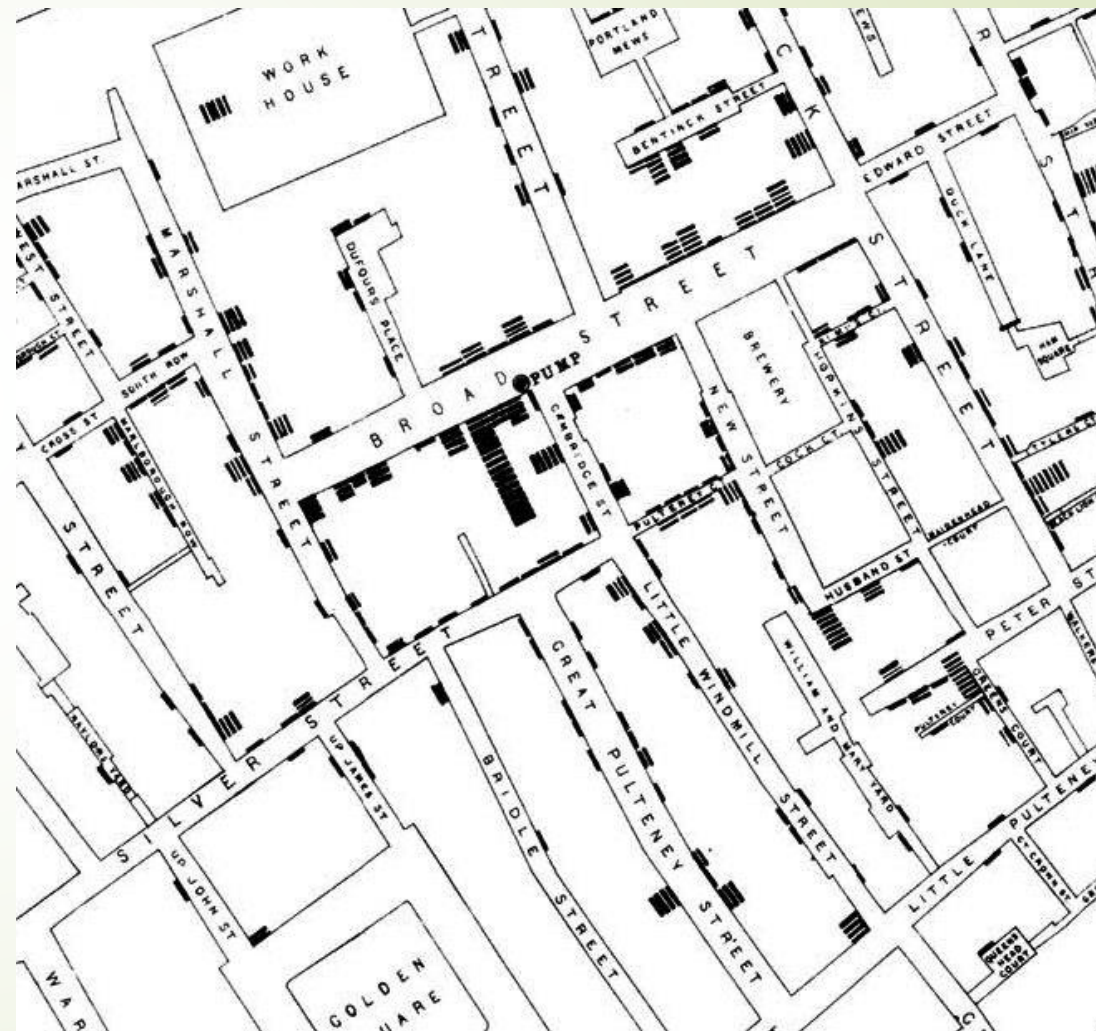
- Forordningen kunne ikke tvinge folk til at blive vaccineret, men var en forudsætning for f.eks.
 - konfirmation, giftermål, skolegang, læreplads og militærtjeneste var, at man kunne dokumentere, at man have overvundet en koppesygdom eller gennemgået vaccinationen.
 - Gennem denne vaccinationsattest, var der altså indirekte tale om tvang.
- Vaccinemodstand er en gammel idé:
 - I 1885 demonstrerede tusinder i den engelske industriby Leicester for friheden til at lide en frygtelig død.
- Kopper var den første sygdom, hvor **vaccination** blev udført, og det er vaccination, der har ført til udryddelse af sygdommen i 1980.

John Snow og kolera i London, 1854

Snow og kolera i London, 1854

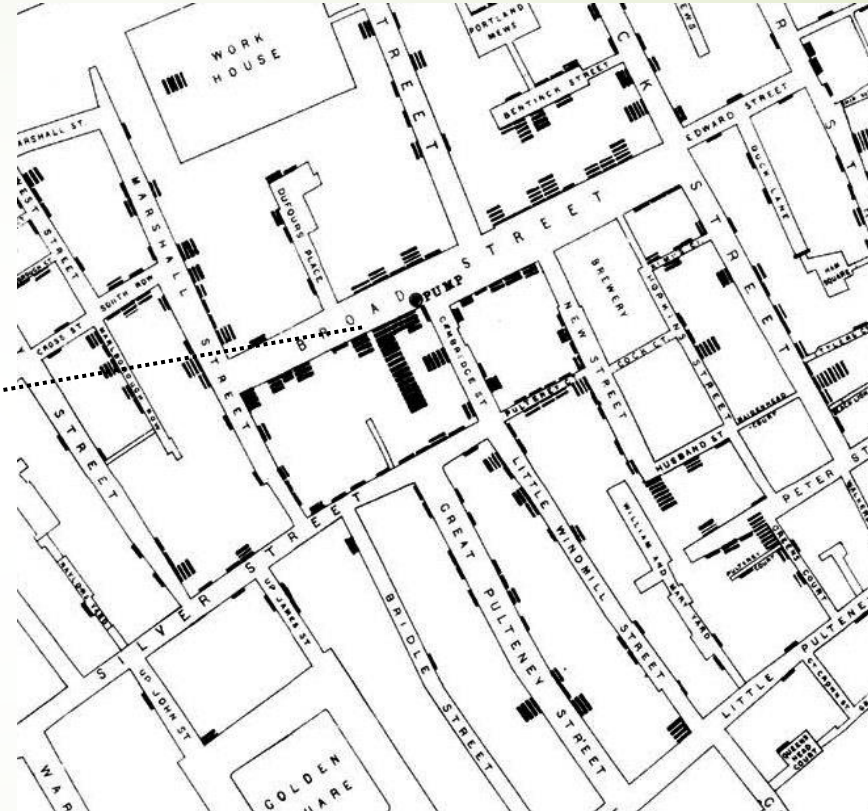
- ▶ John Snow var læge i London
- ▶ Han indtegnede alle koleratilfælde på et kort over London (sorte kvadrater)
- ▶ Der var langt flere tilfælde i det område hvor vandet i pumperne kom fra vandforsyningselskabet "Southwalk and Vauxhall" end fra selskabet "Lambert"
- ▶ Det viste sig senere at Southwalk and Vauxhall hentede vandet "downstream" Themsen sammenlignet med Lambert, hvor vandet blev hentet fra før vandet løb ind i London

Dødelighed af kolera, London 8. juli-26. august 1854, fordelt på vandforsyning

		Antal dødsfald	Population 1851	Dødsfald pr. 1000 indb
Southwark and Vauxhall		738	167.654	4,4
Lambert		4	19.133	0,2
Blandet område	- Southwark and Vauxhall	419	98.862	4,2
	- Lambert	80	154.615	0,5
Resten af London		1.422	1.921.972	0,7

Snow og Broad Street pumpens håndtag

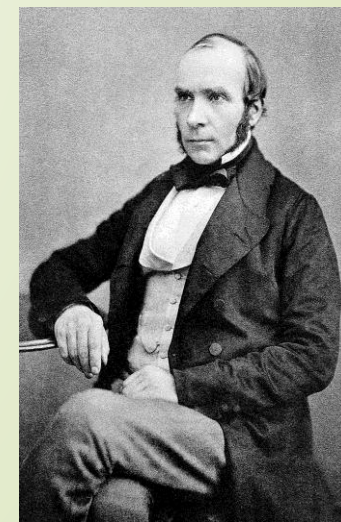
Det sted hvor der var flest tilfælde var i Broad Street. John Snow meddelte derfor myndighederne sine fund, og anbefalede at lukke brønden.

Snow og Broad Street pumpens håndtag

11

- Det siges at da myndighederne ikke reagerede fjernede John Snow selv pumpens håndtag og antallet af koleratilfælde faldt
- Viden er ikke nok til at skabe forandring
- Derfor er Snow blevet kaldt samfundsmedicinens og epidemiologiens far
- Det er nu nok bare en god historie...

Folkesundhedens tre revolutioner

(Potvin and McQueen 2007)

1. Indsatsen mod **smitsomme sygdomme** – vaccinationer, bedre mad, boliger og sanitet udryddede sygdomme som fx tuberkulose.
2. Indsatser mod **kroniske sygdomme**, målet var nu at øge menneskets levetid ved forebyggelsen af kroniske sygdomme.

- * Type 2 diabetes
- * Hjerte-kar sygdomme
- * KOL
- * Osteoporose
- * Astma-allergi
- * Muskel- og skeletlidelser
- * Div. psykiske lidelser
- * Visse kræftformer

Hypotese om ulighed i
sundhed:

Man må skabe lighed
gennem ulighed!

De dårligt stillede får ikke optimal
behandling, fordi sundhedsvæsenet ikke
altid understøtter behandling af
personer, der ikke kan følge et gængs
behandlingsforløb.

KRONISKE SYGDOMME I DANMARK

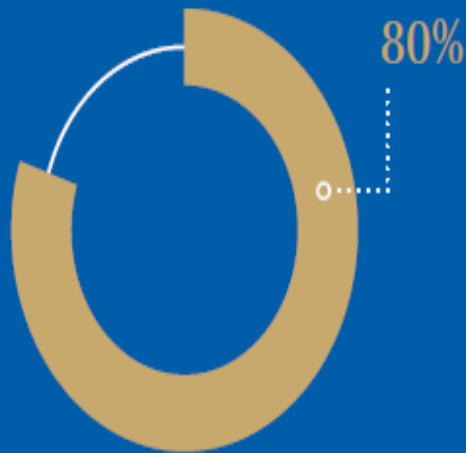
1,2 mio.

danskere lever med en eller
flere kroniske sygdomme.

40%

heraf lever med to eller flere
kroniske sygdomme.

af udgifterne i sundhedsvæsenet går til
behandling af mennesker med kronisk sygdom.

Op mod 1/3 af mennesker med atopisk
eksem lider også af astma.

Antallet af danskere med diabetes
vil stige med ca.

130.000

frem mod 2030.

Folkesundhedsvidenskabens tredje revolution

(Potvin and McQueen 2007 s. 18-19)

- ▶ I tråd med integrationen af lægmandsviden, er den tredje folkesundhedsvidenskabs revolution forbundet med en ændring i praksis, kendetegnet ved:
 1. En stærk afhængighed af borgernes input og deltagelse i beslutningsprocessen vedrørende folkesundhedsmæssige tiltag,
 2. En integreret tilgang, der indbefatter både en bred vifte af indbyrdes forbundne risikofaktorer og de sociale vilkår som de er forbundet med, samt aktiviteter i en mangfoldighed af områder (settings).
 3. Den tredje revolution af folkesundheden identificerer, at sundhed forstås som et socialt fænomen, et biologisk og et psykologisk.

Forebyggelse og sundhedsfremme

- ▶ Sundhedsfremme er sundhedsrelaterede aktiviteter, der søger at fremme den enkeltes sundhed og folkesundheden ved at skabe rammer og muligheder for at mobilisere patienters og andre borgeres ressourcer og handlekompetence
 - ▶ fx *Sundhedspolitik på arbejdet – frugtordning, walk and talk osv* (Sundhedsstyrelsen, 2009).
- ▶ Forebyggelse handler om at undgå uønskværdige tilstande og processer fx rygning, alkohol, mobning osv.

Tre former for forebyggelse

► Primær forebyggelse

- har til formål at hindre sygdom, psykosociale problemer eller ulykker i at opstå
 - vaccination, trafikreguleringer, forhindre rygning, fokus på børns trivsel og børns overgange til nye institutioner osv.

► Sekundær forebyggelse

- Forebyggelse, der har til formål at opspore og begrænse sygdom og risikofaktorer tidligst muligt
 - Screening, styrke forældrekompetencer og relationen mellem forældre og barn og bevæge barnets udvikling i en positiv retning.

► Tertiær forebyggelse

- har til formål at bremse tilbagefald af sygdom og forhindre udvikling og forværring af kroniske tilstande, herunder fysisk og psykosocial funktionsnedsættelse. (Sundhedsstyrelsen 2005)

”Patientrettet forebyggelse” og ”Borgerrettet forebyggelse”

- **Patientrettet forebyggelse** er rettet mod at give patienterne kompetence og evne til at leve med og udskyde eventuelle komplikationer i forbindelse med deres sygdom – patientuddannelse.
- **Borgerrettet forebyggelse** retter sig mod den raske del af befolkningen og har til formål at hindre sygdom i at opstå – fx som primær forebyggelse. (Sundhedsstyrelsen 2005)

Forebyggelsesstrategier

Befolkningsorienterede strategier

- Massekampagner
 - Fortæl befolkningen, hvad der er rigtigt at gøre
- Strukturel strategi
 - Sundhedsfremmende rammer/regulering
 - "Gøre de sunde valg til de nemme valg" - ændringer igennem love, prissætning, tilgængelighed

• Individorienteret strategi

- Højrisikostrategi: Indsats over for individer med kendte risikofaktorer

Hver gang myndighederne bruger 1 kr. på oplysning, så bruger industrien 7-10 kr. på reklamer

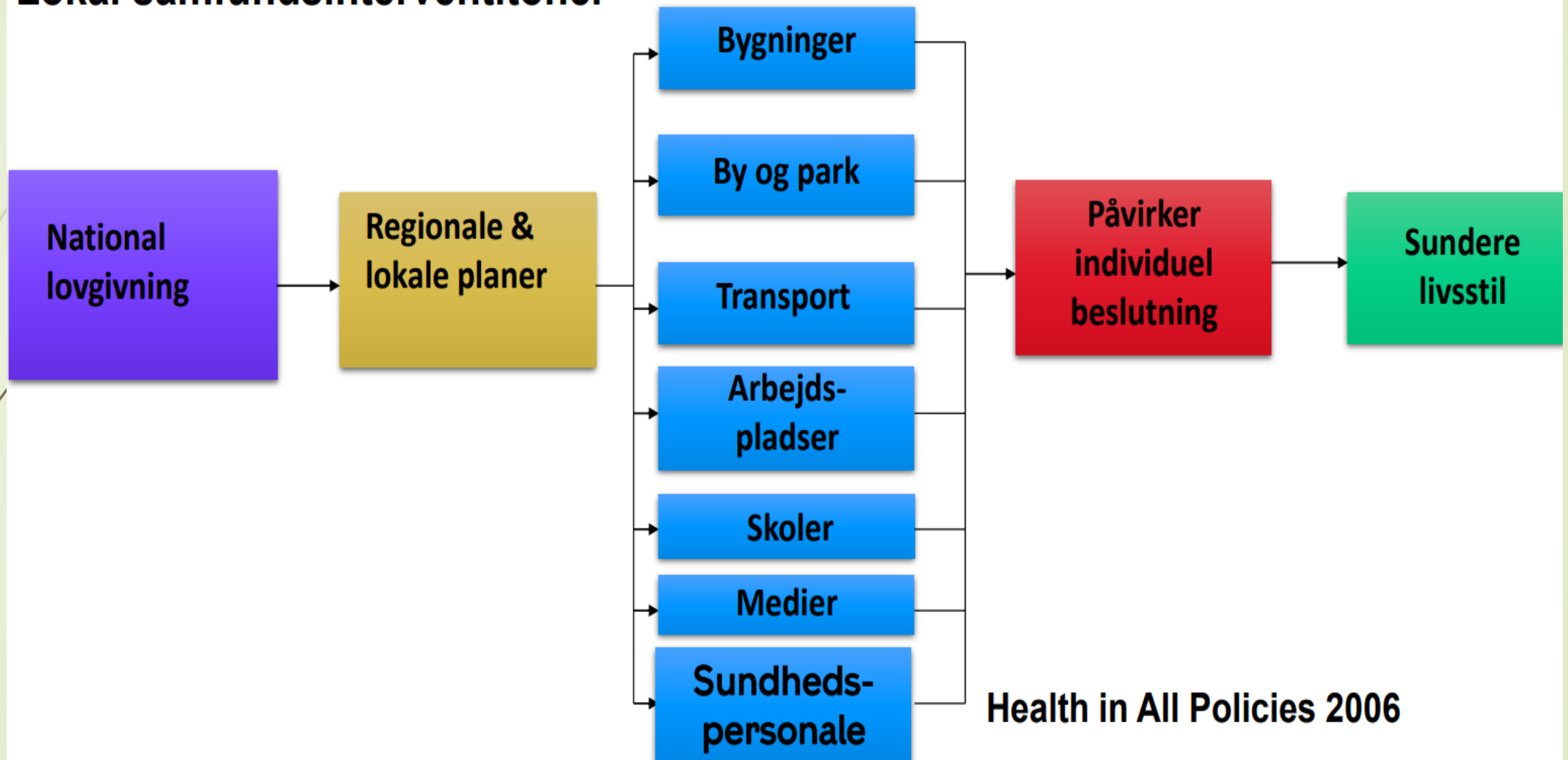

Det funktionelt differentierede samfund i et sundhedsperspektiv (sociologisk perspektiv)

- ▶ Samfundet er uddifferentieret i en række organisationssystemer som hver især varetager forskellige samfundsfunktioner.
 - ▶ Sygehuse, uddannelsesinstitutioner, banker, forsikringselskaber, sundhedsforvaltningen, social forvaltningen, trafik og miljø, dagligvare huse osv.
- ▶ Sundhed og sygdom produceres i relation til utallige områder af samfundet og menneskers liv.
 - ▶ I skoler, i hjemmet, opdragelse, sociale relationer, sundhedsinstitutioner, i nattelivet, foreninger, på nettet osv.
- ▶ Sundhedsspørgsmålet skal derfor relateres til og løses af et utal af forskellige systemer/organisationer.

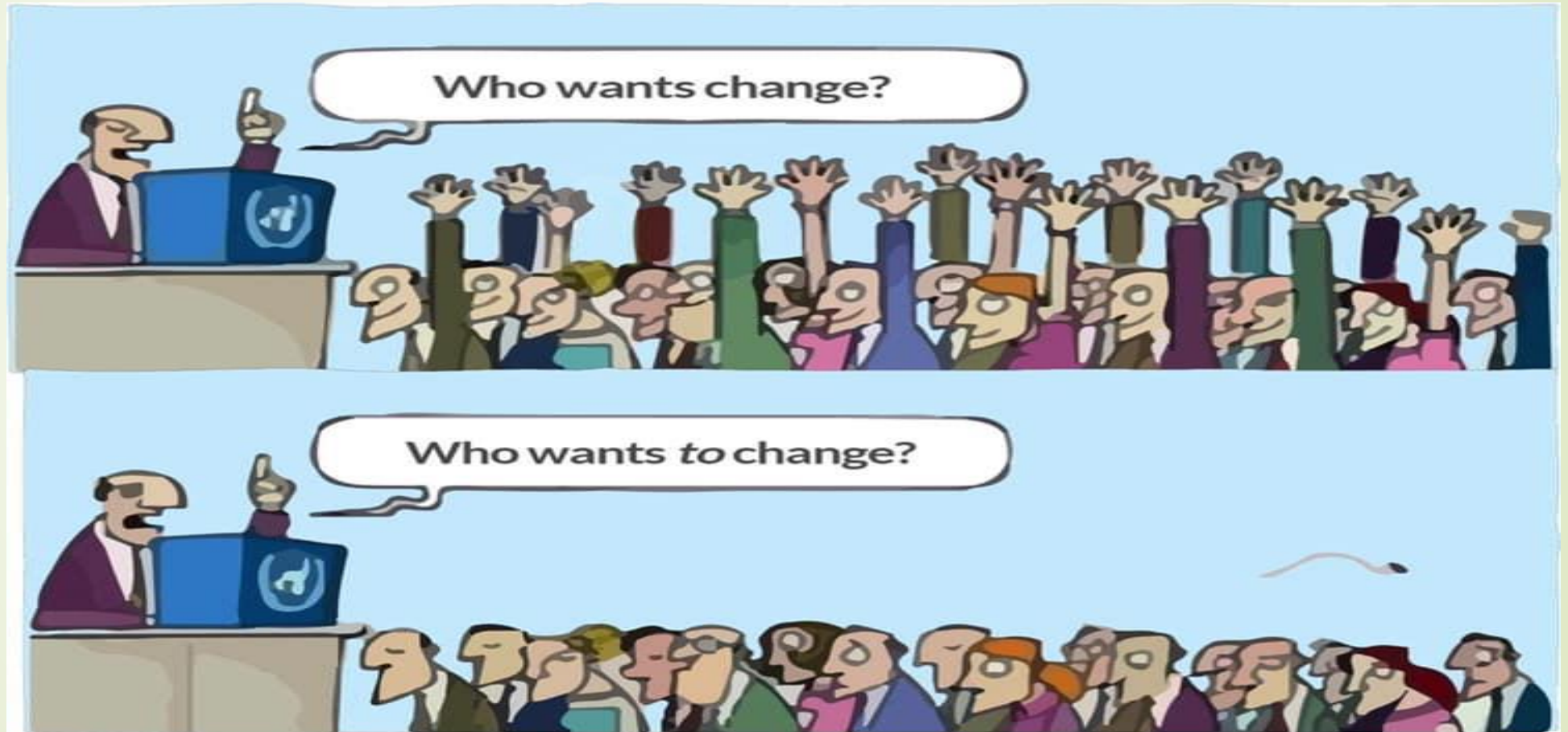
Sundhed skal tænkes ind på tværs af sektorer og forvaltninger

Lokal samfundsinterventitoner

Health in All Policies 2006

Menneskelig kompleksitet som udfordring

Vores Sunde Hverdag

Et samskabende partnerskabsprojekt om borgerens sundhed og hverdag

22

Henrik Vardinghus-Nielsen

Partnerskab mellem kommuner, regioner og forskningsinstitutioner

REGION NORDJYLLAND
– i gode hænder

Frederiksberg
Hospital

Center for Klinisk Forskning og
Forebyggelse

AALBORG UNIVERSITET

Steno Diabetes Center
Copenhagen

Støttet af:

- Helsefonden
- Trygfonden
- Danske Regioner
- Region Hovedstaden
- Region Nordjylland

Hjørring Kommune

RØDOVRE KOMMUNE

FREDERIKSHAVN KOMMUNE

Høje-Taastrup
Kommune

Baggrund

- ❖ ↑ Social ulighed i sundhed
- ❖ Sundheden "skrænter"
- ❖ Brug for at kombinere forskellige indsatser, bygge på viden og sikre samarbejde på tværs

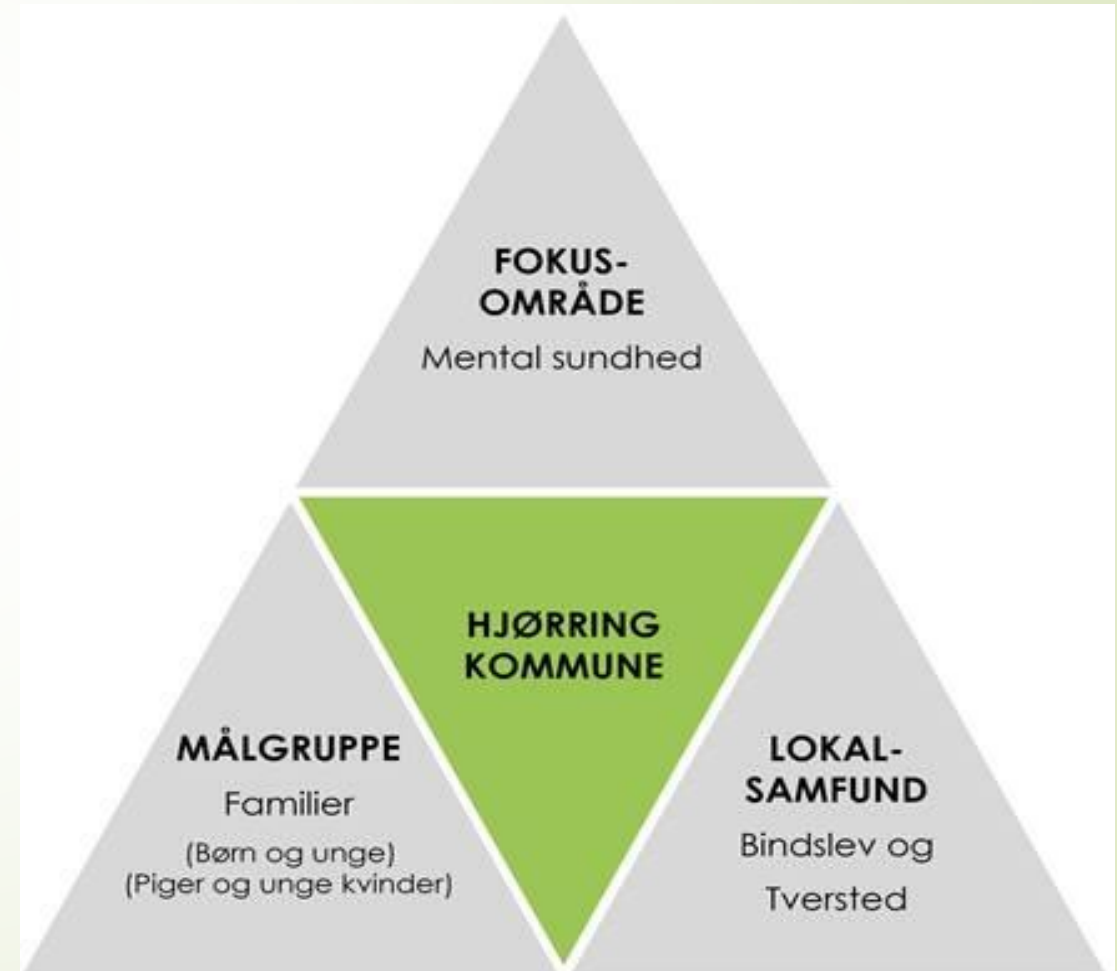
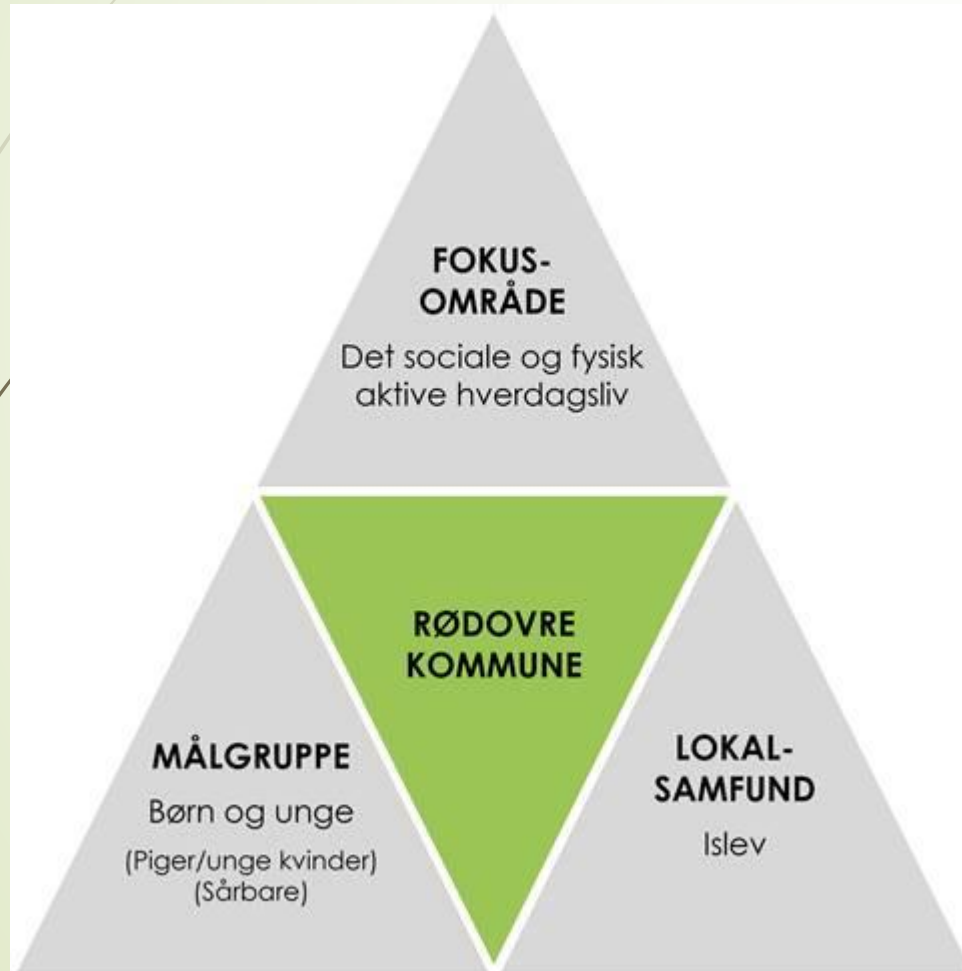
Hvordan står det til i kommunen?

- 1) Analyse af den aktuelle sundhedstilstand hos kommunens borgere
- 2) Evidensen for, hvilke indsatser der virker samt interessentanalyse
- 3) Lokale analyser efter behov, fx lokalsamfund, arenaer eller målgrupper.

Rapporterne findes på www.voressundehverdag.dk.

Hjørring og Rødovre

Folkesundhed og forskning

- Forskning er vigtig som dokumenteret erfaringsdannelse som andre får mulighed for at anvende til lignende projekter.
- Udfordring for folkesundhedsvidenskab: Det er svært at måle en effekt på sundheden på kort sigt.

Tak for i dag – og husk!

